

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETESI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Quid tunc?

Elöttem van a „Prot. Egyházi és Iskolai Lap“ legközelebbi száma, melyben „a székesfehérvári állítólagos riadó“ című közleményben a dunántuli egyházkerület két nagynevű világi tagjának bennünket lelkészeket nagyon is közlő érdeklő nyilatkozata foglaltatik; előttem van a „Keresztyén“ című vallásos folyóirat májusi száma, mely, — „Hírek a mi missziói mezőinkről“ felíratú rovatában szintén hívatásunk körébe vágó igen érdekes és tanulságos dolgokat közöl.

A kettő ugyanazon egy eszmének a hajtása s mégis bármilyen meleg érdeklődéssel viseltetem maga az eszme iránt — ama hajtásai nem képesek egyenlő örömeztetést kelteni lelkemben.

Tisza Kálmán mily szépen mondja: „Lelkészeink ne elégedjenek meg azzal, hogy a szókéből hirdetik az ígét, de hassanak be a családokba, természetesen csak azokba, melyek hozzájuk tartoznak, neveljék ott a buzgóságot és hitűséget, mindannyian pedig mi magyarok, tanuljuk meg azt a román mondást: „ne búsulj, de tegyél“; a „Keresztyén“ érdemes szerkesztője Szalai József pedig így traktálja baranyai lelkésztársait, kik elég vakmerők az ő lapjának irányát nem helyeselni: „Hol a református lelkészek *oly tudatlanok* a saját vallásuk ismeretében, hogy a református tanokat terjesztő lapokat nazarénus lapoknak nevezik, ott nem esuda, hogy a református nép között terjed a hitehagyás.“

Míg ama nyilatkozat munkára kelt s azon jó reménységgel tölti el a protestáns lelkész szívet, hogy jövőben tekintélyes világiak lesznek támogatására; addig az utóbbi az egyházi életet történelmi alapon fejleszteni akarók fülébe is úgy cseng, mint a Rádónai Mátyás egykori pécsi püspök levelének hitese passusa: „azt mondom, hogy az ökor, számár és minden

repeő és vízi állatok, sőt a pokolbeli ördög hamarabb nyer örökéletet, mint egy kálvinista.“

Tisza Kálmánnal, a belmissió gyakorlása tekintetében, egyértelmű nyilatkozatot tett Eötvös Károly s nem lehet semmi kétségünk, hogy ők maguk fognak jó példával előljárni ennek megvalósíthatása céljából; mert különben nyilatkozatuk csak szerte a hazában dúló frázisok értékére fonnyad el. Ha ők és a hozzájuk hasonló tekintélyes világiak, mint tette Szilassy Aladár, egy-egy téli estén komoly vallásos czélu összejöveteleket tartanak, ennek a jelzett irányban rendkívül üdvös, az Ur egyszerű szolgája öntudatának emelésére megbecsülhetetlen hatása leend. Nem mondhatunk mást reá, mint ezt: „*jöjjön el a te országod.*“ Egész másképen néz ki Szalai József és evangélistáinak legújabb viselt dolga, mely okulására a világnak, a „Keresztyén“-ben megiratott.

Az evangélisták nyilvános összejöveteleket tartanak s a bibliát magyarázzák, N.-Szalonta és Sarkad a legalkalmasabb talaj. Természetes, mert itt már megbarátkozott a nép a nazarenizmus hatása következtében azon gondolattal, hogy a bibliát tanulatlan ember is alaposan értheti. Nem tudom, hogy az evangélistákat, mint evangélistákat Szalai József mi jögon bocsátotta ki; mert ha ők a legfontosabb lelkészi teendőt, a sz. írás magyarázását nyilvánosan gyakorolhatják, égreakiáltó vétek volt annak idejében bennünket a héber avagy görög nyelvvel gyötörni. Egyáltalában kétségbe vonom, hogy bármelyik magyarországi protestáns lelkésznek, ha egyházunk múltját ösmeri, joga volna ahhoz, hogy önhatalmúlag bárkit is az evangélium nyilvános hirdetésére feljogosítson.

Már a második erdődi zsinat első cikkelye a lelkipásztorok tisztéről ekképen határozott: „Hogy pedig a lelkipásztorok tiszte az egyház-

ban annál teljesebben átértve legyen és a közegyházi szolgálai hivatalokra törvényes hivatással bírő alkalmas egyének vétessenek fel, akik előljárni jól tudjanak, — mert akik jól forgódnak, azok a kettős tisztességre érdemesek, ellenben akik rosszul kormányoznak, kettős megszégyenítésre méltók, — legyen a szuperintendenstől és tisztársaitól adott bizonyosságlevelök, nehogy annak hiányában az emberek valami kétséget találjanak támasztani az ő törvényes választatásuk és hivatásuk felől.“ Amint tudom, anyaszentegyházunk e határozat alapján állott mindenkor s azon időben is, midőn a belmissiói tevékenység széles mezején elődeink áldásos működést fejtettek ki, semmi nyomát nem találok annak, hogy az egyes lelkészek Szalai Józsefhez hasonlóan önhatalmulag evangélistákat bocsátottak volna ki. A baranyai tudatlanok talán türelmetlenebbek voltak, mint a meghiggadásra váró többi kollegák; de az evangélisták működése s kibocsátásuknak lapjában megnyilatkozó keresztyéni türelme ugy látszik, a tudatlanoknak szolgálat igazat.

Mint valami örvendetes jelenséget említi meg Szalai József egyik evangélistája: „*hogy egy előfizetőt is nyert és ez Kiss Imre csizmadia mester, ki már 5 éve tart fenn gyülekezéseket. A gyülekezet a hét minden napján imát mond és pedig: 1-ső napon a megromlott anyaszentegyháznak megépüléséért, 2-ik nap az anyaszentegyház megromlott tagjaiért, 3-ik nap az anyaszentegyháznak sem hűv sem hideg tagjaiért, 4-ik nap a lelki kevélyekért, 5-ik nap a Mózes székiben ülő irástudók lelki megalázódásáért, 6-ik nap az Isten szentlelkének alászállásáért, 7-ik nap, hogy adjon Isten lelki és testi áldást az ötlet félőknek, hogy tanuljanak lelki nyugalommal.*“

Megenged Szalai József, ha az ily irányú buzgólkodásnak lapja általi patentirozását nem tartom tapintatos és a kálvinista egyház érdekében üdvös dolognak; nem tartom pedig közelebről azért, mert az evangéliom szellemével határozottan ellenkezik s az evangéliom alapján álló kálvinista egyházzal szembe végeredményében propaganda csinálásra vezet.

Oly szent ragaszkodással viseltetem az én Mesterem tudománya iránt, hogy véteknék tartanám az olyan áhítatossági gyakorlatot, lelkem abban nem nyugodnék meg: én mint az én Uramnak a Jézus Krisztusnak méltatlan szolgája a Publikánussal naponta így imádkozom: „Isten légy irgalmas nékem bűnösnek.“ Előttem úgy tűnik fel a dolog, mintha ama témák istenelőtti vádak s az önérdem fitogtatása volnának; ha egész héten át azok foglalkoztatnák az Úr előtt lelkemet, nem lenne nyugalomam a tekin-

tetben: vajjon nem azok közé számlál-e engemet is Jézus, kikről így nyilatkozott: „*minden ő cselekedeteiket pedig csak azért cselekszik, hogy az emberektől láttassanak: mert megszélesítik az ő homlokukon való filaktériomokat, és köntösöknek prémjeit meghosszabbítják.*“ (Máté 23. 5.)

Vajjon ama csizmadia-mester nem helyesebben cselekednék-e, ha minél többeket vezetne naponta az Úr házába és ott egyebekkel buzgón imádkoznék: „*jöjjön el a te országod.*“ Vajjon a megromlott anyaszentegyház épülésére szolgál-e az, ha magukat vallásosoknak tartják, a helyett, hogy a gyülekezeti nyilvános istenitizsület idvességes voltáról tennének tanúbizonyságot; odahaza osztályozgatják a keresztyéneket jókra és megromlottakra, buzgókra és lágymelegekre, alázatosokra és lelkikevélyekre? vajjon nem a legnagyobb mérvű türelmetlenség-e az, mely azért vonúl félre a templomtól, mert ott, a hünösök is megfordúlnak? s végre a Mózes székiben ülő irástudók lelki megalázódásáért nem fokozottabb buzgósággal lehetne-e imádkozni a templomban, hova a hívek felgyülekekezhetnek? Mindenekfelett pedig Krisztus hű követője szem előtt tartsa folyvást az apostoli intést: „*aki magának láttatik állani, meglássa, hogy el ne essék.*“ (I. Kor. 10. 12.)

Mikor már a belmissió ama ferde irányban kezd fejlődni, az aggodalom hangján méltán kérdésbe tehető: Quid tunc? A kultusz olyan decentralisácziója kerülhet ki belőle, hogy egyszer csak a legbuzgóbb lelkész is azon veszi észre magát: miszerint az Úr háza kong az ürességtől. A reformtörvényekkel úgy elijesztgettük már egymást, hogy íme a félelem raptusa kezd jelentkezni, a baklövések megkezdődtek s a helyett, hogy mint sok helyen történik, maga a lelkipásztor vehetné kezébe a belmissió ügyét — még az igehirdetés terén is elibe vág az evangélista s a közegyház arra feljogosító tekintélye a nép előtt kérdésessé tétetik.

„*Ecclesia semper reformari debet*“ ez elvet egyikünk sem tagadja meg, de ez nem a filaktériomok megszélesítésében áll, sem pedig abban, hogy sebeinkben magunk vájkáljunk, hogy azok minél égetőbbekké legyenek; talán ha valamikor, úgy épen most kell szemünk előtt tartani az apostoli intést: „*Hogyha egymást marjátok és elnyelitek, meglássátok, hogy viszontag egymástól meg ne emésztessetek.*“ (Gal. 5. 15.)

Teljes jóakarattal arra kérem a jelzett irány képviselőjét: buzgóságával azt a krisztusi szeretetet egyesítse, mely „*hosszútűrő, kegyes, nem cselekszik éktelenül . . . nem gerjed hamar haragra, nem gondol gonoszt*“ (1. Kor. 13. 4. 5.)

Justus II.

KÖZÉLETÜNK.

Vagyonösszeírás.

III.

Tanulságok.

Vécsey József, a tornai egyházmegye gondnoka, nagyobb figyelmet és méltánylást érdemlő gyűlési megnyitó beszédében* azon tűnődik, hogy egyházunk nemcsak mint intézmény, hanem alkotó elemei, az egyének is, századok óta a haladás zászlóját nemcsak békeidőben, de a harcok véres zajában is, mindig a legelső között lobogtatták, mi lehet mégis az oka annak, hogy az igazi haladást csak kifelé akarták és akarják, befelé pedig intézményünkben ezen a téren még az 1848. évi általános adózási rendszer behozatala is, minden nyom, minden kísérlet nélkül a mai napig elmosódott?

E kérdésre nem tud a főgondnok megnyugtató választ.

Én sem keresek, de magát a tényt, hogy különösen külső intézményeink berendezésénél elmaradtunk a kortól, én is konstatalom.

Semmiből nem tűnik ez ki jobban, mint anyagi szerzetlenségünk, pénzügyi, háztartási és adóügyi berendezkedéseinkből.

Lássuk ezeket egymásután. Első a pénz.

1. Kerületünknek a jelentőiek szerint van 6.840,000 kor. tőkepénze és 2.276,873 kor. adóssága. Az első részint kezesekkel biztosított, részint betáblázott kötvényeken többnyire híveinknél elhelyezve 7,2% átlagos s így elég nagy, de rendetlenül befolyó kamattal. Adósságunk többszörösen biztosított vagy be is táblázott kötvényeken jobbnaira idegenektől felvéve, 6% vagy ennél is nagyobb s így elég nagy és rendszeresen fizetett kamattal.

Már most eltekintve attól, hogy a közalap pénzei, iskolák betétei sokszor 3 vagy 4%-on hevernek: pénzkezelésünk első sarkalatos hibája, hogy benne a törlesztésről gondoskodva nincs, s hogy a tőkét a kezelés kényelme s egyéb okokból *mozdülhatatlanná* teszi. Ha mi adtuk, ha mi vettük a pénzt, némely ritka bankkölcsönöket leszámítva, örökös teherrel van dolgunk, mely miután hasznát az előttünk járók már elvették, roppant súlylál nehezedik reánk. Tőkepénzünk a helyett hogy erőt adna híveinknek s mint előfolyam táplálná a közélet újodó szükségait, egy holt vagyonná változott a közélet, mely míg egyfelől szétforgácsolva sok helyen mállik, a helyi kezelőknek ezer bajt okoz, másfelől és egyszer kiadva, hatást többé nem képes előidézni, kezünkben többet meg nem fordul s megfoszt bennünket azon lehetőségtől, hogy a magyar társadalomban a vagyonnak megfelelő befolyást gyakoroljunk.

Adósságunk meg a mellett hogy nem apad és vagyontelenségünk bénítja, a magas kamattal miatt évenként tetemes túlkidást és veszteséget okoz. Így csak a fejedelmek bánhatnak a pénzzel. Azok, a kiknek szükségait a kényelmesen s fáradság nélkül élvezett alacsony kamattal is bőven fedezi. Azok, a kik talantumukat bátran a pénzváltók asztalára adják s kiket sem helyzetök, sem hajlandóságuk nem hajt arra, hogy azzal kereskedjenek.

De mi nem vagyunk e szerencsés helyzetben. Szegénységünk miatt többszörösen rá vagyunk utalva, hogy kis vagyonunkat mennél jobban forgassuk; elkerülhetetlen azért, ha pénzünk van és azzal kereskednünk kell, hogy erre nézve a legmegfelelőbb formát válasszuk.

Nincs azért más hátra, mint pénzünket bankszerűleg kezelni, az egyházak tőkeit egyházmegyei, az egyházmegyéket kerületi és országos központokba egyesíteni s minden egyes helyen, a hol lehet és szükség van rá, fiók-intézeteket szervezni. Ezen expositiónk akárcsak a *Hazai szövetkezetek* községi fiókintézetei, juttatnák aztán a presbiteriumok eddigi gyakorlatának megfelelőleg a pénzt a hitelt igénylők és érdemlők kezébe és pedig első sorban az illető egyház tulajdon pénzét, azután a megállapított hitel erejéig, ha kell, többet is.

E szervezet nem lenne más, mint a Károlyi, György Endre, Hajós-féle szövetkezeteknek kálvinista kiadása, eszméjének részünkről való alkalmazása, az életben bevált példájának követése. Az egyházközségekben szervezett fiókok megfelelnek a *Hazai* községi szövetkezeteinek, a kerületi vagy országos intézet a *Hazai* központi bankjának. A központi banknak lenne feladata a betáblázott kötvényekben s egyéb ingatlan vagyonunkban fekvő tőkét a hitelkereslet igénye szerint záloglevelek kibocsátása által folyósítani és a mit minden pénzügyi reform nélkül is minél hamarabb végre kell hajtani: *2.276,873 kor. adósságunkat konvertálni.*

E konverzió 4% kamattal mellett is évi 40,000 korona hasznot fog hozni. Jó lesz ez, ha másra nem, a debreczeni egyetemre, melynek 2, de 1 tanszékét feltétlenül fel lehetett volna állítani a suplikáció megváltására kivetett egyházmegyei jövedelmekből is. Patakon is így kaptak egy tanszékot, nekünk is jó lenne. A régi intézménynek, így a váltságoknak egy szép és maradandó emléket állítanánk, most a gyengén befolyó váltságpénzek nyom nélkül vegyülnek el az iskola háztartásában, mely kifogástalanul van berendezve, míg

2. *a mi háztartásunk* sok kívánni valót hagy hátra. E tételnél két dolgot emelek ki. Tűzbiztosításunk ügyét és építkezésünket. A 30 millió korona értékű épületeink fele értékben is alig vannak biztosítva, az évi díj mindig nagyobb, mint az esetleges kár. A miből a tanúság az, hogy az önbiztosítás eszméjével annak közigazgatásilag leendő életbeléptetésével előbb-utóbb meg lehet próbálkozni. A hol pedig megint tenni is kell valamit, az *építkezésünk* ügye.

A jelentő iver szerint tatarozásra évenként 200,106 koronát fordítanánk e célra. Ez összeg a 30 millió értékű épületekhez is kevés (hát a kerítések!), a valóságban ennél többet költünk s ha ide vesszük az új építkezési és felszerelési kiadásokat is: néha milliók is megfordultak kezünkön. E sok pénzből sokat meg lehetne marasztani, ha volna egy *építészeti hivatalunk, mely a terveket, költségvetéseket elkészítené, a munkákat árlejtés útján kiadná, a teljesített építkezéseket átvenné, felülbírálná és a mennyiben az anyagot mi adjuk: az anyagbeszerzést együttesen eszközölné.*

Ma, mint Szilágyi Zsigmond mérnök úr a beregi egyházmegyén tett indítványában* kifejti, úgy áll a dolog, „hogy templomaink általánosságban minden styl és megengedhető dísz nélkül vannak építve; hogy azok tervezésénél az előrehaladt építészeti technika semmi vívmánya, az épületméreteknek az igénybevételhez mért megállapítása csak a legkritább esetben, s akkor is drága pénzen van igénybe véve; hogy az egyházközségek legtöbbnyire ki vannak szolgáltatva — sajnálva a tervezés díjazását — egyes kontár kőművesek, ácsok vagy legalább is gyakorlatlan és az épület rendeltetését a rendelkezésre álló vagyoni eszközökkel összhangba hozni nem tudó, s az iránt érzéssel sem bíró építőmestereknek; hogy ugyanaz

* Örilló 32. és 33. szám.

* Lásd e Lap 16. számát.

az eset fordul elő legtöbbször a lelkészi és tanítói lakok és iskoláknál is, a melyek hiányos tervek, előméret, költségvetés, szerződés mellett csak arra szolgálnak, hogy a vállalkozók — szabadon szólva — becsaphassák az építő egyházközségeket¹.

Itt is segíteni kell azért minél gyorsabban, annnyival inkább, mert az elhibázott építkezések még egyfelől alkalmatlanok, drágák, céljoknak meg nem felelnek, belhivatalnokoknak kényelmet nem adnak; másfelől későbbben is csak a híveknek okoznak a folytonos tatarozással felesleges kiadásokat, a híveknek, a kik az egyházi adóval a nélkül is meg vannak terhelve.

3. Az egyházi adó összesen	1.677,873	koronára	rug.
Ebből készpénz	1.055,215	"	"
Termény	525,916	"	"
Szolgálmány	116,742	"	"

Tekintet nélkül az adóeloszlásra, elsőben is a termény és szolgálmányok megváltása volna szükséges. A termény- és szolgálmány-adózás idejét multa. Ezer kellemetlenségre ad okot s a mennyiben hitem szerint a jelentő ívekben nincsenek is túlmagasra értékelve: a bevallott összegeket az egyházak meg is válthatják s ha felhívhatnak rá, meg is fogják váltani.

A megváltás már maga óriás előny ránk nézve, de nem változtat az adóeloszlási egyenlenségeken, melyeket a minimum és maximum kitüntetésével a következő táblázatban foglalok össze:

Az egyházi adó ingadozása egyházmegyénként.

Egyházmegye	Esik egy lélekre (korona)			Középszám
	Maximum	Minimum		
A.-Szabolcs	Saáp 2'87	Tetétlen 0'00		1'41
Bánság	Orosháza 4'—	T.-Vásárhely 0'18		2'02
Bereg	N.-Muzsaly 5'79	N.-Bégány 0'18		2'40
Bihar	Örvénd 4'57	N.-Tóthfalu 0'—		2'15
Debreczen	Esztár 3'91	M.-Pályi 0'25		1'18
Ermellék	Kakad 3'41	P.-Telek 0'49		1'45
F.-Szabolcs	Keék 8'13	Buj 0'00		1'45
Künság	T.-Füred 1'14	Kenderes 0'87		1'96
Ugoicsa	Gödényháza 4'47	Csepe 0'45		2'31
N.-Bánya	Amacz 5'69	Sz.-Hegy 0'28		2'30
N.-Károly	Kr.-Sz.-Miklós 7'28	K.-Daróc 0'28		1'90
Szalonta	Német-Pereg 3'65	Gyanta 0'29		1'86
Szatmár	Hérmánszeg 6'13	K.-Szekeres 0'93		2'54
Kerület	8'13	0'00		

E táblázat nem pótolja ugyan teljesen az egyházként való kimutatást, nem tükrözi ugyan vissza a tényleges kivetés igazságtalanságait, de így is bizonyoságot tesz adórendszerünk korszerűtlenségéről, azon óriási ingadozásról, melylyel az adó híveinkre nehezedik s meggyőzően javasolja a szükséges reformokat, annnyival is inkább, mert a kivetés magassága sok helyen, mint Orosházán is (4%), politikai nyugtalanságot is okoz, másutt meg, mint *Dabólcson* is, az egyház és lelkész közti versengéssel van összefüggésben.

E reformok, az adóügy rendezése, az állami domesztikális és másféle segélyek és a reménybeli 450,000 frt igazságos elosztása céljából is elkerülhetetlennek mutatkozik.

Csak nem fogunk rendes körülmények között egy olyan egyháznak, melynek hívei századokon keresztül kevesebb terheket hordoztak, segélyt adni, ha szinte az

¹ Melyet függelékben közlök.

alacsony adó miatt költségvetésében hiány is mutatkozik, míg az adót legalább az egyházmegyei vagy országos átlag fel nem emelte?

De erről más alkalommal óhajtok szólni.

Függelék.¹

Mennyi egyházi adó esik egyházként egy lélekre? (korona).

I. **A.-Szabolcs:** Ny.-Acsád 1'52, B.-Ábrány 2'04, Mártonfalva 1'02, H.-Böszörmény 0'92, H.-Nánás 2'22, Csege 1'30, Földes 1'24, H.-Dorog 0'10, H.-Hadház 1'20, Nagyfalu 0'86, Nádudvar 1'62, Püspök-Ladány 0'80, Saáp 2'87, Sz.-Mihályi 1'43, H.-Szoboszló 1'87, Szovát 1'39, Tetétlen 0'00, Tisza-Dada 1'16, Tisza-Eszlár 1'03, Tisza-Dob 1'38, Tisza-Lök 0'89, Tisza-Polgár 0'72, B.-Ujváros (magyar) 1'72, B.-Ujváros 1'67, Vámos-Péres 1'51. — Minimum 0'00, maximum 2'87, közép átlag 1'41.

II. **Bánság:** Battonya 2'76, N.-Beckerek 1'43, Békés 2'90, Berény 0'66, Csorvás 2'01, Doboz 1'64, F.-Gyarmat 1'67, Gyoma 1'65, Gyula 1'55, Hertelendifalva 0'90, M.-Ittebe 0'40, Cs.-Módos 1'93, N.-Kikinda* 2'68, N.-Kikinda 0'47, Klopódia 3'76, N.-Szredristye 1'78, Sz.-Heléna 2'34, R.-Kovács háza* 2'33, R.-Kovács háza 0'79, K.-Ladány 3'94, Kúnágot 3'25, Dombegyháza 2'13, N.-Majlát 1'71, Makó 3'27, M.-Csanád-Apátfalva 2'16, Földeák 0'81, Orosháza 4'—, Gyopárhalom 1'85, Öcsöd 2'37, Páncsova* 0'75, Páncsova 0'51, Resicza 2'18, Sámson 1'49, Szapárfalva* 1'64, Szapárfalva 1'21, Szeged 1'30, Szeghalom 2'13, B.-Szent-András 1'78, Szentés 2'64, K.-Tarcza 1'65, Temes* 3'22, Temes 2'02, T.-Vásárhely 0'18, Gyulavári 1'22, H.-M.-Vásárhely 2'07, Lele 1'51. — Minimum 0'18, maximum 4'—, átlag 2'02.

III. **Bereg:** Uj-Dávidháza 1'65, T.-Adony 2'08, B.-Vég-Ardó 2'06, Asztély 3'33, V.-Atya 2'10, Badaló 2'98, Balazsér 4'71, Barabás 3'25, Barkaszó 3'44, Bátor 3'73, Kis-Bégány 0'18, N.-Bégány 1'86, Bene 2'35, N.-Bereg 2'56, Beregszász 1'37, Bilke 0'31, Borzsova 3'17, Bótrágy 2'61, Bucsu 2'50, Csaroda 2'93, Csetfalva 3'70, Daróc 4'22, Déda 2'34, Derecen 3'40, Fejérese 4'01, Fornos 2'73, Gát 3'66, Geze 3'49, Gelénes 4'88, Gerelyi 5'65, Gulács 1'92, Gút 3'65, Halábor 3'83, Harangláb 1'63, Hete 2'89, Hetyen 3'31, Izsnyéte 3'00, M.-Kaszony 1'67, Kajdanó 5'59, T.-Kerecseny 2'25, Kigyós 3'41, K.-Lónya 2'14, N.-Lónya 2'85, Macsola 3'01, Mátyus —, Munkács 1'09, N.-Muzsaly 5'79, Vás.-Namény 2'39, S.-Oroszi 2'59, Cs.-Papi 3'53, M.-Papi 3'58, Rákos 2'19, B.-Som 2'58, Surány 2'85, T.-Szalka 2'86, Szernye 4'11, Tákos 2'97, M.-Tarpa 1'22, T.-Tivadar 4'51, Ugornya 3'72, B.-Ujfalu 2'30, R.-Ujfalu 3'81, Zápszony 4'27, Jánd 2'58, M.-Jánosi 5'47, M.-Vári 1'46, T.-Vid 4'37. — Minimum 0'18, maximum 5'79, megyei átlag 2'40.

IV. **Bihar:** Ártánd 2'07, B.-Sz.-Márton 2'65, Bihar 2'36, Bors 2'11, Bojt 2'35, Csatár 2'13, Csökmő 4'35, Darvas 3'30, Élesd 2'18, Fugyi 1'89, F.-Vásárhely 2'48, Furta 1'54, H.-K.-Kovácsi 1'94, H.-K.-Pályi 3'33, H.-K.-Szaldobágy 2'16, H.-K.-Ujlak 2'75, Kismarja 2'53, Kis-Szántó 1'47, K.-Jenő 1'20, Rév 0'98, Less 0'37 és 1'69, M.-Kakucs 2'03, M.-Keresztes 2'05, M.-Telegd 1'36, M.-Telki 1'86, N.-Kereki 0'81, N.-Szántó 1'32, N.-Várad 1'20, Nyüved 3'57, Örvénd 4'57, P.-Tamási 3'34, Pelbárt-

¹ Nem láttam azért feleslegesnek függelékben közölni egyeb tanúságain kívül azért is, mert így tűnik ki, hogy túlságosan magas adó nem sok helyen van, hogy a városok adója elég, hogy vannak megyék és községek, melyeket szegényeknek ismerünk, de adójuk meglepően kevés.

* A fiók-egyházak nélkül.

hida 3:55, Pósalaka 2:86, P.-Tóld 2:34, P.-Ujlak 2:24, B.-Püspöki 0:91, Siter 2:58, Szalárd 1:71, N.-Tótfalu 0:—, Sz.-János 2:06, Zsáka 0:63, Jákó-Hodos 1:98, Váncsod 2:35. — Minimum 0:—, maximum 4:57, megyei átlag 2:15.

V. **Debreczen**: H.-Bagos 2:02, Bakonszeg 0:74, Báránd 1:17, N.-Bajom 2:08, Danesháza 2:13, Debreczen 0:64, Derecske 1:13, *Esztár 3:91*, Gáborján 1:42, Henczida 1:63, Kaba 1:01, Konyár 1:76, H.-Pályi 0:81, *M.-Pályi 0:25*, M.-Pécs 1:77, Péterszeg 1:70, Pocsaj 2:07, N.-Rábé 2:07, H.-Sámson 1:80, Martinka 0:80, Sáránd 1:27, Szerep 1:15, Tépe 1:41, B.-Torda 1:42, Udvari 1:84, B.-Ujfalu 1:80, Józsa 1:23, Vértes 2:15. — Minimum 0:25, maximum 3:91, közép 1:18.

VI. **Érmellék**: Álmosd 1:29, Albis 2:50, Ér-Adony 2:88, Felső-Ábrány 2:—, Alsó-Ábrány 1:68, Asszonyvására 2:18, Bagamér 1:35, Bályok 1:41, Bogyoszló 1:61, Csokaly 1:53, Diószeg —, B.-Félegyháza 1:71, Kécz 1:85, Kis-Kereki 2:25, A.-Keresztur 2:40, Ér-Keserü 1:71, *Kakad 3:41*, Kóly 1:27, Ér-Köbölkut 1:64, Micske 1:48, Nagy-Léta 1:05, Uj-Léta 1:29, Margitta 1:27, Ér-Mihályfalva 2:08, Ér-Olaszi 2:57, Ottomány 1:49, G.-Petri 1:83, M.-Petri —, *Poklos-Telek 0:49*, Piskolt 1:63, Ér-Semjén 1:45, Szalacs 2:09, Székelyhid 1:53, Hegyköz-Sz.-Imre 2:04, Hegyköz-Sz.-Miklós 2:34, Szent-Jobb 1:29, Széplak 1:53, Vajda 3:19, Tóti 1:45, Ér-Tarcsa 1:59. — Minimum 0:49, maximum 3:41, átlag 1:45.

VII. **Felső-Szabolcs**: Anarcs 1:24, Apagy 1:04 (Napkorral 0:84), Ajak 0:19, B.-Aranyos 2:27, Báka 1:16, Balkány 1:09, Balsa 2:02, Benk 1:45, Berczel 2:75, Berencs 1:96, Berkesz 3:17, Besenyőd 1:72 (filiákkal 1:31), Beszterecz 1:44, Bezdéd 0:96, *Buj 0:—*, Cs.-Kenéz 1:02, Demešer 2:11, Dombrád 1:71, Döghe 1:80, Encsencs 1:28, F.-Littke 1:26, Gáva 0:—, Gégény 2:12, Eperjeske 1:46, Gelse 2:75, Gemze 1:42, Geszteréd-Bököny-Hugyaj 1:48, Gyulaháza 1:20, Gyulaj 2:39, Gyüre 1:78, N.-Halász 1:21, Ibrány 1:78, Ibrony 1:63, Kálló-Semjén 0:67, Kanyár 2:69, Karász 0:80, *Keék 8:13*, Kékese 4:—, Kemece 1:39, Kéres 2:76, K.-Léta 1:56, Kisvárdá 1:23, Kisvarsány 0:73, Komoró 1:38, Kopócs-Apáti —, Kótaj 1:55, Laskod 1:27, Lórántháza-Bakta 2:72, Lövő 0:71, Lövőpetri 1:23, Mándok 0:99, Mihálydi 1:70, Nagy Kálló 1:59, Nyirbátor 1:21, Mogyorós 2:37, Nagyvarsány 1:63, Nyir-Bogdány 0:87, Nyiregyháza 1:83, Nyirmada 1:45, Ófejértó 2:17, Oros 1:68, Eör 2:—, Órladány 2:14, Pap 1:38, Paszab 0:—, Pátroha 1:47, Pazony 0:—, Petneháza 2:27, Piriese 1:23, Ráad 0:93, Ramocsaháza 0:94, Rohod 1:83, Sényő 2:55, Szabolcs 2:—, Szakolecz 1:20, Székely 1:06, Thass 0:68, Téglás 1:09, Téth 0:77, Tisza-Sz.-Márton 1:50, Tornyospálcza 1:22, Tura 1:50, Thuzsér 0:96, Ujfejértó 0:91, Zsurk 1:57, Jákó 0:65, Vasmegeyer 1:34, Vaja 1:74, Vencsellő 1:16, Veresmart 0:98. — Minimum 0:—, maximum 8:13, megyei átlag 1:45.

VIII. **Künság**: T.-Abád 1:67, T.-Bura 1:67, T.-Derzs 1:49, T.-Földvár 1:73, *T.-Füred 3:14*, T.-Igar 1:46, T.-Inoka 1:49, Karczag 1:06, *Kenderes 0:86*, Kisujszállás 1:39, Künhegyes 2:45, T.-Kürt 1:48, T.-Nagyrev 1:34, Rákóczi 1:76, T.-Sass 2:53, T.-Szentimre 1:44, T.-Szalók 2:69, T.-Szöllős 1:81, T.-Szentmiklós 1:73, Mező-Túr 2:85, Túrkeve 1:99, T.-Ugh 1:89, D.-Ványa 1:75, Madaras 2:33, T.-Roff 2:01. — Minimum 0:86, maximum 3:14, átlag 1:96.

IX. **Máramaros-Ugocsa**: Akli 4:14, Bábony 3:24, *Csepe 0:45*, Dabolcz 4:30, Fancsika 1:09, Fekete-Ardó 3:55, Feketepatak 3:83, Fertős-Almás 3:27, Forgolány 2:11, *Gödényháza 4:47*, Gyula 1:42, Halmi 2:—, Hosszmező 1:81, Huszt 0:67, M.-Sziget 1:73, N.-Szöllős 2:67, N.-Tarna 3:36, *Nevelenfalva 5:53*, Péterfalva 2:30, Salánk

3:33, Tamásváralja 3:02, Técső 1:83, Tekeháza 3:—, T.-Bökény 3:18, T.-Keresztur 1:04, T.-Ujhely 0:94, T.-Ujlak 1:04, Tivadar 2:28, Tur-Terébes 2:57, Urmező-Vajnágh 0:00, Verbőcz 2:52, Visk 1:87. — Minimum 0:47, maximum 5:53, átlag 2:31.

X. **Nagybánya**: Adorján 4:06, *Amacz 5:69*, Apa 2:65, Apahegy 1:32, Aranyos-Medgyes 5:51, Ar.-Ujváros 0:76, Ar.-Vámfalva 1:70, Batiz 2:40, Egri 3:06, F.-Bánya 1:14, Nagy-Bánya 1:41, Garbólcz 3:47, Görbed 3:07, Hirip 3:75, Homok 3:58, K.-Hodos 2:50, N.-Hodos 3:77, Kis-Kolcs 3:17, Kispalád 2:75, Kispeleske 4:17, Kőszegremete 2:70, Krassó 2:57, Lázári 1:12, Magosliget 2:95, Méhtelek 2:96, Mikola 1:66, Misztótfalu 1:41, Nagy-Hodos 3:77, Nagy-Kolcs 4:—, Nagypalád 2:03, Ombod 3:12, Patóháza 2:09, Pálfalva 1:08, Pettyen 2:85, Rozsály 1:35, Sárköz 2:96, S.-Ujlak 2:40, Sz.-Köröd 4:89, *Szatmárhegy 0:18*, Szentmárton 3:69, Sz.-Váralja 1:01, Tisztaberek 3:16, Szárazberek 3:11, Udvari 2:16, Berend 2:68, Uszka 1:60. — Minimum 0:28, maximum 5:69, közép 2:30.

XI. **Nagykároly**: Bere 2:70, Börvely 2:14, Csomaköz 6:20, *K.-Daróc 0:28*, Dengeleg 0:95, Dobra 1:90, Domahida 1:35, Erendréd 2:76, Erkörtvélyes 1:41, Fábiánháza 1:03, Gebe 2:98, Gencs 1:24, Géres 1:65, Hodász 1:41, Ilk 2:54, Iriny 1:90, K.-Jánosi 2:33, Kaplony 2:33, K.-Majtény 2:58, *Kr.-Szentmiklós 7:28*, Máté-Szalka 1:31, Mérk 4:77, Nagydobos 1:12, Nagy-Ecesd 1:10, Nagykaroly 1:72, Nyir-Medgyes 2:07, Ólcsva 3:01, Ó-Apáti 2:68, Ó-Pályi 3:23, Papos 2:09, Parasznya 5:03, Szamosszeg 1:74, Szaniszló 1:95, Jármí 2:24, Vitka 1:91. — Minimum 0:28, maximum 7:28, átlag 1:90.

XII. **Szalonta**: Ágya 1:63, Szintye 1:38, Ant 1:75, Árpád 1:64, Bajj 1:51, Belényes 1:56, B.-Ujlak 1:90, B.-Zerind 2:01, B.-Böszörmény 1:43, B.-Zsadány 1:21, Boros-Sebes 0:86, Bokszege 0:42, Csermő 2:33, Erdő-Gyarak 2:44, Erdőhegy 2:08, Fekete-Gyarmat 2:53, Fekete-Tót 1:48, Fenes 0:91, Geszt 0:73, *Gyanta 0:29*, Kispereg 1:57, Komádi 1:44, K.-Apáti 1:84, Kötegyán 1:33, M.-Homorog 1:90, Ménes-Györök 2:92, Mezőgyán 1:40, Mező-Sass 2:16, Nagy-Harsány 1:87, Nagy-Szalonta 2:—, Nagy-Zerind 1:45, Nyegerfalva 1:70, Ó-Arad 1:60, Okány 2:48, Pankota 2:08, Radna-Lippa 2:09, Remete 0:46, Sarkad 1:22, S.-Keresztur 1:21, Sonkolyos 1:48, Szakál 1:32, Szemlak 2:24, Sz.-Leányfalva 1:45, Tamásda 2:39, Tárkány 2:31, *Tenke 2:58*, Ugra 2:26, Vadász 1:98. — Minimum 0:29, maximum 2:58, közép 1:86.

XIII. **Szatmár**: Angyalos 3:09, Atya 3:70, Borzova 4:10, Bod-Palád 4:25, Császló 2:66, Csaholcz 4:91, Cseke 3:51, Czéce 4:35, Csenger 1:53, Cs.-Bagos 3:03, Cs.-Ujfalu 6:16, Czégény 2:14, Darab 5:76, Darnó 3:56, F.-Gyarmat 1:74, Fülešd 2:88, Fülöpös 2:89, Fülöpösdaróc 3:39, Gacsály 2:01, Géberjén 1:50, Györgytelek 2:82, Gyügye 5:98, *Hermánszeg 0:95*, Istvándi 5:—, Keér 1:70, Keérsemjén 2:13, Kisar 2:23, *Kiss:ekeres 0:93*, Kisnamény 4:70, Kocsord 2:78, Kölese 4:85, K.-Tótfalu 4:77, Kömörő 4:51, Majtis 3:85, Jánk 2:86, Matolcs 1:96, Mánd 4:27, Milota 2:73, Nagy-Ar 5:87, Nábrád 2:70, Nagygéc 3:85, Nagyszekeres 3:72, Óvári 2:63, Ökörítő 3:06, Panyola 1:86, Penyige 3:29, Porcsalma 5:—, P.-Daróc 3:88, Rápolt 3:82, Ricse 6:13, Sályi 3:43, Sima 5:34, Sonkád 4:91, Szamos-Becs 4:68, Szamos-Dob 4:98, Sz.-Ujlak 4:37, Szatmár —, Sz.-Németi —, Tatárfalva 2:83, Tisza-Becs 2:01, Tisza-Köröd 1:46, Turpály 1:45, Tyukod 3:41, Zsarolyán 3:82, Ura 4:07, V.-Oroszi 2:98, Vetés 2:60. — Minimum 0:93, maximum 6:95, átlag 2:54.

Ferenccy Gyula.

Egy falusi pap levelei.

I.

Valamikor — bizony régen — e sorok írója vezette be a Debreczeni Prot. Lapokba — tanuja erre Balogh Ferencz akkori szerkesztő — a „*Falusi levelek*” feliratot. Ma ez a cím már le van foglalva . . . használják ezt mások is, s így nekem, bár jogom lenne hozzá, nem lehet többé ezt használnom.

Egy új s talán elfogadható felirat mellett kezdem meg leveleim ciklusát . . .

A mint a fentebbi elnevezés mutatja, leveleim felirata lesz: „*Egy falusi pap levelei*”. Ehhez a felirathoz aztán ragaszkodom, s úgy a politikai napi lapokban, mint ezen egyházi lap terén, — e felirat lesz cikkeim főle írva.

Reményem s elvárom, hogy ezt a kis címet csak nem okkupálják el tőlem.

Ezek után kezdjük a dologhoz!

Derék s jó emlékezetű tudósunk Révész Imre jeles fia a Debreczeni Protestáns Lap 17. számában jóakarátú, s igen jól megírt cikkében már a miatt aggódik, hogy mi lesz hát teendők a már megszavazott s így életbe is léptetendő e. politikai törvények következtében, s serkenti a konventi bizottságot a hatáskörében teljesítendő munkára mielőbb.

A jelzett cikk írója aggódik a miatt, hogy a kiküldött bizottság az idő rövidsége miatt nem fogja, nem tudja megkészeíteni azt a munkálatot, mely elkészülve s leküldve hozzánk, útmutató lenne a beállandó új viszonyok közt.

E jóakarátú figyelmeztetés írója, mint fiatal ember, nem tudja elképzelni sem annak lehetőségét, hogy — a hírlapok hirdetésének daczára — azok a már megszavazott s így csak életbeléptetésre váró e. politikai törvények egyhamar — *legalább ez évben — nem lesznek életbe léptetve. Nem tudják ezt tenni és nem is lehet.*

A ki figyelemmel kíséri azt a nagy küzdelmet, melyet a szabadelvűség folytat, visel — a reakcióval, Bécsben úgy, mint itthon; a ki belát kissé azok alá az aknáknak alá, melyeket a reakció jól megfúrta, s melyek így fel is robbanthatók: az bizonyára tudja, hogy azok az egyházi körbe vágó polgári törvények nem egyhamar lépnek az élet terébe.

Hiszen kérem, az anyakönyvvezetők máig sincsenek kinevezve. Az anyakönyvek most készülnek. Az állam sem ugorhatik bele csak úgy vaktában az új rendszerbe.

Igy tehát nyugodtan várhatjuk mi be az életbe léptetést, s ezt megelőzőleg a bizottsági munkálatot, s így zsinat összehívására — legalább ez ügyben — semmi szükség nincsen.

De tegyük fel, hogy azok a törvények életbe lépnek ez évben, az egyik szeptember elsőjén, a másik december 8-án és nem november elsőjén, mint cikkirő állítja.

Hát ugyan nincs mi bennünk, egyszerű falusi papokban is annyi ész, belátás, okosság, hogy magunkat beletaláljuk az új helyzetbe, ha épen nem is lenne arra utasításunk?

Mit is fog adni az az utasítás? Egyszerűen azt szabja meg, hogy a kik jönnek szolgálatunkat igénybe venni, azokkal mit tegyünk? Erre egyszerű a felelet: azoknak szolgálatunkat felajánljuk.

Az pedig, hogy mi a teendők azokkal, kik szolgálatunkat igénybe venni nem akarják, nem az utasítások konventileg, vagy épen zsinatilag megszabott

paragrafusok keretébe tartozik; majd csak megtaláljuk mi az erre vezető helyes útát konvent és zsinat nélkül is.

Ezzel azonban nem azt akarom jelezni, hogy nekünk, papoknak — már akár városiak, akár falusiak legyünk — nincs semmi szükségünk a felsőbb hatóság utasításaira; csupán csak azt akartam elmondani, indokolni, hogy *sem konventi, sem zsinati rögtöni* intézkedésre *nincs égető* szükségünk.

Van egy, a konventnél és zsinatnál is hatalmasabb forum előttünk vagy akár felettünk, s *ez az élet.*

Majd ad ez utasítást! . . . csak figyeljünk rá!

Reményem, hogy az én kedves tisztársam, ki Béký Samu barátomat követte, s ki az én régi jó emberemnek, Révész Imrénének a fia, — ezen elmondottakért nem fog neheztelni és személyes megtámadásnak venni.

Jövő levelemben — melynek megjelenése csak a szerkesztő úrtól függ — majd beszélék én valamit Agliardi nunczius úrról is.

Addig is béke velünk, legyünk nyugodtak, várjunk! A dolog nem oly sürgős.*

Vaskalap.

Országos diák-kongresszus Debreczenben.

1895. máj. 14—16.

Ugyis, mint debreczeni főiskolánk jövődjéről fejlődését érintő, ugyis, mint a hazai főiskolák hallgatóinak gondolkozásmódját, érzületét, világnézetét s eszmei látókörét igazoló tény, egyaránt nevezetes marad az a nagygyűlés, melyet a magyar főiskolai tanulók e hó 14—16. napjain tartottak meg a mi negyedfélszázados Alma Materünk otthonában. Ez volt a magyar diákszövetség harmadik összejövele. Tavaly Kolozsvárott, azelőtt a fő- és székvárosban tanácskoztak s hogy e két egyetemi góczpont után egyenesen a magyar Alföld tudományi metropolisába gyülekeztek, ez nyilvánvaló kedvező előjele annak, miként a magyar ifjúság, a felállított czélzott harmadik egyetem legalkalmasabb helyéül Debreczent ismeri el.

Helybeli társadalmi és politikai lapjaink terjedelmesen értesítették a nagy olvasó közönséget a kongresszus előkészületeiről, annak lefolyásáról, valamint az ez alkalomból elhangzott beszédek és kedves emlékü társas, üdülési érintkezések részleteiről. Mindezeknek időszerű tudósítása kívül esik lapunk körén s túlhaladja a rendelkezésünkre álló kereteket. De azért megfigyelésünk után, hangot adunk azoknak az érzelmeknek és gondolatoknak, a melyeket a nyert benyomások keltettek fel bennünkben.

Örömmel jelezzük első renden azt, hogy a kongresszus védnökei *Simonffy Imre* kir. tanácsos, polgármester, egyuttal főiskolánk helyi buzgó gondnoka és a debreczeni ref. egyház érdemes, hivatott főgondnoka s *Dr. Öreg János* ez évi akadémiai rektorprofessor valának. E tény a kongresszus rendezőségének tapintatos figyelméről s okos belátásáról kezeskedik, míg más részről igen sokat tett arra nézve, hogy Debreczen városának áldozatkész közönsége a kongresszus kiadásainak fedéséhez — amint történt is — ezer forinttal hozzájárult, a főiskola akadémiai tanácsa pedig a kellő erkölcsi támogatást és ami még azzal járt szokott, készséggel megtette.

* Hogy némi egyöntetűsége lesz szükség, azt kétségbe vonni alig lehet, ha csak a formák tekintetében is. Az önfeltalálásra azon kívül is bő tér fog szabadon állani a jelkeszi ténykedés közben. Hogy pedig ez az egyöntetűség nem áll elő magától, legalább az „*életől*” hiába fogjuk várni, már az is eléggé sejteti, mert e kérdésben eddig napvilágot látott nyilatkozások is ugyancsak nem egyöntetűek.

S z e r k.

Másod renden, még nagyobb örömmel hozzuk köztudomásra azt, miszerint a kongresszus a kollegiumi oratoriumban f. hó 14-én, reggeli fél kilencz órakor ünnepélyes istentisztelettel kezdődött. Megható látvány volt, a mint a tanuló ifjúsággal teljesen megtelt oratoriumba, az orgona halk hangjainak zengése közben belépett főtisztelendő Kiss Áron püspök élén a két védnök s utánok az ünnepi szónok és a díszes kíséret egész sora. A főiskolai tanárokon kívül ott voltak *Kiss Albert* lelkész, *Eötvös K. L.* tanfelügyelő, dr. *Fráter Imre*, *Roncsik Lajos*, több hírlapíró s a közönség köréből is néhányan. A kollegiumi énekkar *Mácsai S.* ének és zenetanár szabatos vezetése mellett elénekelvén „Téged hiszünk nagy Isten“ kezdetű éneket, dr. *Erdős József* theologiai akadémiai professor lépett a szószékre s alkalmi fohaszt mondott, a mely épen ugy alaki tekintetben, mint tartalma szépségével s főleg a szónok előadási hangjával, maradandó és építő hatást gyakorolt minden jelenlevőre. Isten dicsőítése és végetlen kegyelmének magasztalása után, az ő bölcsen vezérelő és ujjászülő Szentlelkének kitöltetéséért esedezett, az ifjúsággal együtt, hogy minden szent vágyódásukat, szándékukat és nemes törekvésüket áldás, siker koronázza. Imádkozott az anyaszentegyházért, a királyi felségért, a hazáért és népeiért, a tudomány, emberiség, műveltség, erkölcsiség és evangéliom terjedéséért, berekesztvén imádságát a Szentháromságról való élő hitvallástétellel. Az imádság szövegét a Debreczeni Ellenőr május 14-iki száma közölte. Záradékol a négy alsó gymnasium növendékeiből és a kollegiumi énekkarból alkotott nagy vegyes khórus négy szólamon énekelte *Mácsai* tanár kifogástalan vezetése alatt „*Az Isten a mi reménységünk!*“ kezdetű zsoltárunkat, mire a közönség a főiskolai díszterembe vonult.

Harmadik renden, fokozódó örömmel kell tanuságot tennünk a magyar főiskolai ifjúság helyes irányu és céltudatos szellemi munkásságáról, melynek kétségbevonhatatlan jeleit szemléltük az első gyűlésen. *Simonffy Imre* védnök a város és kollegium nevében örömtelt szívvel, dr. *Öreg János* védnöktársa rokonszenvvel s jó reménységtől áthatott lélekkel, *Dóczy Emil* a diák szövetség debreczeni osztályának elnöke, a kongresszus kulturhivatását körvonalozó magvas beszéddel üdvözölték a kongresszust, mire *Martos Ferencz* elnök a legmelegebb érzésből fakadó s a kitűzött célokat kijelölő szép beszéddel válaszolt s megnyitá a tárgyalásokat, melyek folyamán ugy a már említett jelenlevő notabilitásaink, mint a még kívülök szintén résztvevő *Puky Gyula* táblai elnök, *Lengyel Imre* nyug. törvényszéki bír., *Márk Endre* ügyvéd és mások arról győződtek meg, hogy ifjainknak alapos készütsége, tanácskozási fegyelmetudása, érett komolysága és hivatásérzete a legmegnyugtatóbb biztosíték a jövőre. Nemcsak a budapesti és kolozsvári tudományegyetem küldöttei, hanem a többi főiskolák megbízottjai is egyaránt megállották helyüket, a tanácskozásoknak egész folyamán, a teljes záró ülésig. A részletekbe való bocsátkozás alól már csak azért is felmentve érezhetvén magunkat, mert a programot a napi lapokból jól ismerheti az érdeklődő közönség: még csak két pontra terjesztjük ki figyelmünket.

Egyik a díszében nyert meggyőződésünk és tapasztalatunk. Ezen részt vett a majdnem 300 főre menő felsőbb tanuló ifjúsággal együtt főtiszt. *Kiss Áron* püspök ur, a két védnök, *Puky Gy.*, táblai elnök, *Kiss Albert*, *K. Tóth Kálmán*, *Dicsőfi József* lelképásztorok, *Balogh Ferencz*, dr. *Kovács Sándor*, dr. *Erdős József* professzorok, *Vecsey Imre*, *Király Gyula* tanácsnokok, *Márk Endre* ügyvéd, *Szabó József* főszámvevő s több

hírlapíró. Szébbnél szebb pohárköszöntők hangzottak fel s éreztük, hogy a tudomány és műveltség munkásai között mily édes és áldásos a szórakozás, az üdülés. A nagyerdei társas vacsorán és a hortobágyi kiránduláson a tanárkar részéről *Csiky Lajos* theol. tanár vett részt, tisztelettől környezve s rokonszenvvel forgolódva az ifjúság között.

Szinte szerelnők ide nyomtatni azokat a tartalmas, tanulságos és nemes hangú köszöntőket, melyeket szóltak a díszében, első sorban a *koronás apostoli királyra Simonffy Imre* védnök; azután *Wlassits* kultuszminiszterre dr. *Öreg János*; majd *Dicsőfi József* a debreczeni ev. ref. lelkészi kar nevében emelt poharat s a kollegiumra vonatkozó történelmi fontos adatok beszövéseivel s a hit, reménység, szeretet, munkásság és józanság auspiciumai alatt való haladás hangsúlyozásával, élénk figyelemmel kísért tartalmas beszédet mondott. Hasonlóan magvasan és lelkes hangon szóltak: *Puky Gyula* táblai elnök, *Balogh Ferencz*, dr. *Erdős József*, dr. *Kovács Sándor* és *Csiky Lajos*; míg az ifjúság köréből *Martos F.*, *Kolozsvári B.*, *Krenner M.*, *Katona E.* beszédei váltak ki. Az élénk hangulat és nemes lelkesedés láttára s a feléje szálló áldáskívánó pohárköszöntők hallatára felemelkedett főtiszt. *Kiss Áron püspök* is és ifjui szárnyalású, költői lendületű, mindenkit elragadó köszöntőt mondott a haza ifjúságára, melynek szíve, lelke teljességéből minden áldást kívánt és azt, hogy mindenha *becsüljék, szeressék egymást.*

Általában véve a magyar diák-kongresszus, itteni időzése és viselt dolgai által igazolta azt, hogy tagjai, a reájok váró nehéz feladatoknak tudata és felelősség érzete által teljesen át vannak hatva s jövőbeli munkájuknak megnyugvással s jó reménységgel nézhetünk elébe.

Egy jelenvolt.

IRODALOM.

Anyag és Szellem.

„Anyag és Szellem“ című munkámról tudtommal következő lapok közöltek részint ismertetést, részint bírálatot: a „Pesti Hírlap“, az „Egyetértés“, a „Protestáns Szemle“, a „Debreczeni Protestáns Lap“ és a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“.

A „Pesti Hírlap“ mult évi 263. számában hasznos olvasmánynak mondja a munkát, mert röviden meglehet belőle ismerkedni az ó- és ujkor bölcsészeti rendszereivel, másrészt a naprendszerrel, a bolygók jövőjével stb. s ennek folytán a művelt egyéneknek s mindenkinek, ki a különféle bölcsészeti rendszerekkel meg akar nagyjából ismerkedni, ajánlhatja a különben is jó magyarsággal írt munkát, ha a szerzőnek nem sikerült is a bölcsészetet a természettudománnyal megegyeztetni.

Az „Egyetértés“ mult évi 264. számában írja: „Anyag és Szellem“ című bölcsélet-csillagászati tanulmányt tett közzé *Kármán Pál*. Nagy erudiczióra és mélyen járó gondolkozásra mutató füzet.

A „Protestáns Szemle“ a mult évi 8-ik füzetben ismerteti a munka tartalmát s bírálatát következően közli: „A munka nagy olvasottságról tanúskodik, sok encyclopaedikus ismeretet árul el; de a tömérdek anyag nem tud egységbe olvadni, sok a heterogen elem köztük; metaphysika, kosmogónia, régi hit, modern tudás stb. mind össze van halmozva, a rendező szellem azonban hiányzik. Nagy érdeme mégis az, hogy minden jelenség-

gel Isten lételet bizonyítja és minden gondolatával Isten nagyságát magasztatja.

A „Debreczeni Protestáns Lap“ mult évi 42. és 43. számában Könyves Tóth Kálmán ismerteti és bírálja a munkát tüzetesen és nagy alaposággal. Többek közt írja: „Kármán Pál egy tanulmányával kedveskedik a közönségnek. Kellemes, vonzó előadásban fejtegeti a legnehezebb kérdéseket. Művét tanulmány helyett inkább „elmefuttatásnak“ szeretném nevezni.

„Nézzük először is, mi a szerző célja. A mint maga is állítja, utirányt óhajt kijelölni azon cél eléréhez, hogy miképen lehetne a bölcsészetet a természettudománnyal megegyeztetni? Itt azonban nem állapodik meg. Egy nagy lépéssel tovább megy, a mennyiben a bölcsészetet és természettudományt a kijelentett vallással is szeretné összeegyeztetni.“

„E fontos tárgyakról századok óta a leghíresebb tudósok már egy egész könyvtárt irtak. De az én nézetem szerint legalább mindegyike eredménytelenül. Az eszméket teljesen tisztázni, teljes világításba hozni egyiknek sem sikerült, mert a hittudás körén túl esik s mihelyt az a tudás körébe vág, megszűnik a hit.“

A csillagászatról szóló fejezetről írja a t. bíráló.

„Szerző a III. fejezetben bejártja velünk a világegyetemet. Rövid vázlata érdeklő olvasható tanulmány, mely hű képet tár elénk a végtelen világegyetem felől. Bekalandozzuk szerzővel az egyes égitesteket. Úgyesen jellemzi mindegyiket.“

Azon nézetre vonatkozólag, hogy a lélek villamosság és delejesség eredménye, és hogy a lélek a test halála után egyelőre oly égitestbe költözik, mely közelebb van a naphoz, mint a föld, a t. bíráló következő észrevételt teszi:

„Hogy a lélek a villamosság eredménye volna, ez még bizonyításra szorul. Már most miképen egyeztethető össze a kijelentett vallás hittanával azon állítása, hogy a villamosság ezen eredménye, a lélek, a Vénusban vagy a Merkurban találná föl új hazáját, hiszen szentírásunk tanítása szerint testünk is új életre ébred s akkor a test is a Vénusba költözik át, hogy az oda költözött lélekkel ottan találkozzék. Még kevésbé egyezik a kijelentés tudományával az a gondolata, mely a legmerészebb költői phantasia: „hogy az emberi lélek a halál után nem éri el a tökély legfelső fokát, hanem fokónként halad elő a tökéletesedésben és sok időbe kerülhet, hogy a naphoz és állócsillagokhoz emelkedhetik.“ Ime új természetrajzi kiadásban a Purgatórium, vagy talán még a lélekvándorlás is,

A „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ ez évi 15. számában Sz. M. a munkáról ezeket írja:

„E műben a bölcselő lelkületű szerző Istennel, a világgal, az emberrel, a világegyetemmel, naprendszerünkkel s más égitestekkel való közlekedéssel foglalkozik vallásos, philosophiai és csillagásztani alapon, sok olvasottsággal, de sok felületes diletantizmussal. Sajnos, hogy apologetikai jellegű monographiája, mely az Isten lételet bizonyítja s az ő nagyságát magasztatja, forrásairól be nem számol, s hogy szerző minden nagy olvasottsága és széleskörű tudása mellett is *nem tudja a rengeteg anyagot egységbe olvasztani*. Az újabb philosophusoknál az „Ember az ember“ című szakaszban bölcsellettudása hiányos és hézagos.“

E többféle bírálatokra szükségesnek vélem következőket megjegyezni:

Egy írótól többet várni és követelni nem lehet, mint a mennyit az „Előszóban“ megígért.

A bírálatokban hansulyozva van egyrészt, hogy

nem sikerült a bölcsészetet a természettudománnyal, megegyeztetni, — másrészt, hogy nem sikerült a bölcsészetet és természettudományt a kijelentett vallással megegyeztetni.

En az 1. alatti fejezetben jeleztem: „Mint hogy az ó- és újkor bölcsészete bizonyítja, hogy sem a bölcsészet magában, sem a természettudományok nem képesek az ember lelki szükségéit kielégíteni: e tapasztalat arra ösztönöz, hogy e kettőt összekössük s *lehetőleg összhangzatba hozzuk a kijelentett vallás tanításaival*. A szerző e csekély művével csak némi utirányt óhajt kijelölni e cél eléréséhez.

E jelzés mutatja, miszerint nem indokolt azon észrevétel, hogy nem sikerült megegyeztetnem a bölcsészetet a természettudománnyal és kijelentett vallással, mert *én nem állítottam, hogy e kettőt megegyeztettem, hanem csak utirányt óhajtottam erre nézve kijelölni*.

A „Protestáns Szemle“ és „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap“ említett számaiban a t. bírálók hangsúlyozták, hogy „a munkában a tömérdek anyag nem tud egységbe olvadni; metaphysika, kosmogónia stb. mind össze van halmozva, a rendező szellem azonban hiányzik. S szerző minden nagy olvasottsága és széleskörű tudása mellett is *nem tudja a rengeteg anyagot egységbe olvasztani*.“

En pedig azt kérdelem a t. bírálóktól, mi alapon állítják azt, hogy szerző *nem tudja* a rengeteg anyagot egységbe olvasztani?

Hát nem ehető-e az, hogy szerző *nem akarta* a rengeteg anyagot egységbe olvasztani?

Es itt épen ez az eset forog fenn e dolgozatra nézve. En nem rendszeres philosophiát irtam, hanem tanulmányt, azaz, a tárgyhöz tartozó szétszórt, de azért egymással összefüggő és egymást kiegészítő gondolatokat közöltem, mint a munka 5-ik lapján jeleztem: „A munka irányához képest csak röviden óhajtjuk némely népek vallási hagyományait és némely bölcsészek eszméit az Istenről és a világ keletkezéséről előadni.“

Ez óhajtás mellett nem lehetett célom rendszeres philosophiát írni, hanem a materialisták bölcsészeti és természettudományi érveik tarthatlanságát *nem bibliai érvekkel*, hanem bölcsészeti és természettudományi ellenérvekkel kimutatni. A mérget hasonló ellenméreggel hatálytalanná tenni.

A „Debreczeni Protestáns Lap“-ban a t. bíráló többször hivatkozik a bibliára, melyből a hit felsőbb igazságait megismeri, a szabadakaratot Isten kegyelmére bizza, mi őt teljesen megnyugtatja.

Engemet is megnyugtat! De az a kérdés, hogy a materialistákat és a jószívű ingadozó kétkedőket a biblia megnyugtatja-e?

Erre nézve méltó felemlíteni, hogy Büchner ellen a német Egyházi lapokban számtalan cikkek, — és számtalan önálló munkák jelentek meg, melyek az ő bölcsészeti és természettudományi érveit bibliai helyekkel igyekeztek megczáfolni. Es mi lett az eredmény: „Az, hogy Büchner munkái évről-évre új kiadást értek és minden európai nyelvre le lettek fordítva, a bibliai czáfolatok pedig, mint Büchner gúnyolódva említi, irodalmi kérészek — egynapilegyek — maradtak.

Avagy oly bibliai érvek, minőket Mayer és Stilling a materialisták ellen felhozna, hogy „a kártékony férgek és rovarok azon első átok következményei, mely a földet és ennek lakóit a bűn miatt érte, s mely rovaroknak olykori iszonyatos alakjai a bűnt és kárhozatot jelképezik,“ — ily bibliai érvek az őszinte kétkedőket jobban megnyugtatják-e, mint azon bölcsészeti és tapaszt-

talati érvek, melyek a munkában az „Ember az ember” című fejezetben közölve vannak.

S minthogy Sz. M. bíráló a „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap”-ban felemlíti, hogy szerző bölcsellettudása hiányos és hézagos az „Ember az ember” című szakaszban: erre nézve felemlitem, hogy e szakaszt a nagyhírű theologus es philosophus Augustinus munkáiból dolgoztam ki, a gondolatmenetet pedig Zollikofernek egy predikációjából vettem, ki e század elején oly nagyhírű egyházi szónok volt, mint jelenkorunkban Gerok és Ahlfeld.

És méltónak tartom még felemlíteni, hogy hosszas papi pályámon, midőn társas összefüvetek alkalmával ügyvédek, orvosok, fiatal theologusok stb. kételyeiket fejezték ki Isten igazsága és bölcsessége felett és ebből kifolyólag Isten létele felett is, gyakran megértem azon örömet, hogy az „Ember az ember” című szakaszban közölt érvek az őszinte kételkedőket megnyugtatták.

A „Debreczeni Protestáns Lap”-ban a t. bíráló felemlíti, hogy szerző művét tanulmány helyett inkább „elmefuttatásnak” szeretné nevezni.

Valószínűleg azért, mert több történeti példák vannak a munkában idézve. De hát a t. bíráló igen jól tudja, hogy a leghirnevesebb egyházi szónokok, mint Spurgeon, Ahlfeld, Gerok stb. egyházi beszédeiben szintén fordulnak elő történeti példák, s munkámban több példát éppen Gerok egyházi beszédeiből vettem át. Egy tanulmányban pedig a történeti példák még inkább helyén vannak.

A purgatóriumra vonatkozó észrevételre csak azt jegyzem meg, hogy a purgatórium tana szerint minden jó léleknek üdvözölés előtt tűzben kell megtisztulnia, az én nézetem szerint pedig a jó lelkek a test halála után, minden közbevetés nélkül azonnal valamely égtestben érik el üdvözülésüket, még pedig mint Pál apostol tanítja: *elvetetik rothadó test, feltámasztatik rothadatlan test*; a hus, vér, izom, csont stb. a léleknek rothadó boritékai, de a villamszerű anyag a léleknek rothadatlan boritéka; mire nézve hivatkozom a nagy tudományú és orthodox hitű volt pesti theologiai tanárra Tatay Andrásra, kinek nézetét a feltámadásra nézve a fentebbiekben közöltem, s ki bizalmas lelkészi körben nyilvánította, hogy a hyperorthodoxia a feltámadás hitére nézve, az őszinte kételkedőket gyakran hitetlenségbe terelte.

Végül nem tartom feleslegesnek felemlíteni, miszerint feltűnő, hogy a „Protestáns Szemlé”-ben és „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap”-ban közölt bírálatok a munka Csillagászati részéről nem emlékeznek meg; pedig csillagászati ismeret nélkül Isten valódi lényét és nagyságát megismerni nem lehet. Mire nézve ismét néhai Tatay András theologiai tanárra hivatkozom, kinek theologiai nagy ismeretei mellett csillagászati nagy ismeretei is voltak, ki theologiai előadásait csillagászati adatokkal szokta összekötni, s kinek ajkairól gyakran hallottam, hogy Istent igazán megismerni csillagászati ismeret nélkül nem lehet. S hivatkozom erre nézve még nagyobb hírű férfiakra: Copernikus, Kepler, Newtonra, kik szintén állították, hogy Istent csak a természet és csillagászati ismeretek által lehet igazán megismerni.

Torzsa.

Kármán Pál.

Külföldi hírek.

A mi a vallásos és egyházi élet terén külszörzörökben történik, az bizonyosan nálunk sem marad nyom nélkül. Már egészen hozzá szoktunk ahhoz, hogy úgy az állami, mint az egyházi dolgokban a külföldieket követjük vagy utánozzuk, nem gondolva azzal, mikép

ez a folytonos másolgatás a mi önállóságunk rovására megy. E tekintetben a magyar kath. klérus még sokkal kötöttebb, hogy úgy mondjuk, szolgálabb állapotban van, mint mi protestánsok, kik mindenben szabadságra törekszünk, világosság után epekedünk. A pápa egyháza meg van fosztva a természeti és szellemvilág mind e két létfölteletétől. Ez az egyház az ő hiveit a pápa mellett való hűségre és vak hódolatra kötelezi, azzal érvelve, hogy az egyház a pápáért s a pápa a Krisztusért van hivatva harcolni. E cél érdekében kiváló eszköznek bizonyul a zarándokolás, bucsujárás és más pogány színezetű intézmény. Csak figyeljük meg a mi katolikus embereink napi tetteit, rögtön rájövünk arra, hogy mit és miért cselekesznek. Nem az Ur, hanem a pápa dicsőségére. Mutatóul az ő több rendbeli tétítési és lélekhajhászási eszközeik közül, ezuttal a már ismerteken kívül megemlítjük a rózsafüzér ájtatosságot. Ezt a gépileges, tartalmatlan, lélekölő foglalkozást igyekeztek a papok a legérdekesebb és legvonzóbb intézménynyé tenni. Hiszen a hol csak lehet, ott mindenütt magok a főpapok, vagy legalább elsőbb rangu papi egyének vezetik azokat. Innen van, hogy a nép tömegesen tódul ilyenkor a templomba, holott semmi keresztyéni, vagy bibliai táplálékot sem nyerhetni a lélek számára. Ujabb időben különösen Dánorszörzörökben tett ez a kultusz rohamos haladást. Így nevezetesen Kopenhágában, hol tizenkét papi állomás és megannyi templom van, mindegyik papi hivatallal összekötetésben létezik egy egy rózsafüzértársaság, melynek kimondott célja az, hogy Dániát olyan fornia regnum marianummá tegye, mint a milyenné Pázmány és utó dai tették ezt a mi szép magyar hazánkat. Vajha felébrednénk atyámfiai ezek hallatára a kézenyelem vánkösöröl és szétvagdaínók az ige kétélű fegyverével a lelket lenyögözö ugynevezett rózsafüzereket, e pogány élettelen bálványokat!

Ezt a szent cél, mint az evangyéliom egyik kívánalmát azonban nem lehet elérni a hirhedt szabadgondolközás útján. Nincs ugyan forróbb öhajttása az emberi szellemnek és nincs ellenállhatatlanabb törekvése a lelkiismeretnek, mint épen a szabadság. De vigyázzunk, hogy se a világosság, mely bennünk vagyon, sötétség ne legyen, se a szabadságból, melyben megállanunk hivatásunk, ki ne essünk. Történelmileg igazolt tény ugyanis, hogy az egyházi szabadabb irányzat nem egy izben tévutakra jutott, a mikor is elvesztve az egészséges érzéket, olyan dolgokat ígért, a miket be nem válthatott. Szépen és találóan mutatott rá ezekre a szánalmas sikertelenségre Zürich ékesenszöröl lelkipásztora, egyuttal theologiai professzor is, Furrer, kimutatván, miként a medréből kicsoptott egyházi liberálizmus csakis az érzelmi gögöt istápolta s a vallási nihilizmus útját egyengette, de az igazság után éhezö és szomjuhozö lelkeket ki nem elégitette. A keresztyénségre nézve is elmondhatjuk, hogy intra muros peccatur et extra. Amott a pápa egyházában a lelki vakság, emitt a protestáns felvilágosultság ferde kinövéséként a káprázatos fény fenyegeti Krisztus követöit. Egyedül az evangyéliom útja az igazi, helyes és követendö irány, melynek végpontja az igazság és örök élet. Jézus egyházának kizörölög az a feladata, hogy a föld összes népeit ö hozzá, az élet Fejedelméhez vezesse az evangyéliom tiszta és egészséges tudományának hirdetése által. Minden szándék és cselekedet, mely e czéllal ellentétes dolgok érvényesítésére törekszik, alapjában véve nem egyéb, mint kárhozatos istentagadás. Fel kell tehát övedeznünk magunkat az evangyéliomi munkára; imádközünk kell a saját váltságunkért; áldozatot kell hoznunk embertársaink lelki javaiért;

esedeznünk kell Istennek ujjászülő és megtartó Szentlelkéért, hogy midőn még pusztán csak a kínai birodalomban négyszázmillió lélek nem ismeri az egy élő Istent, a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyját, ő a Szentlélek végezze el a megtérítés munkáját a lelki világban, hogy sok népek Istenhez forduljanak és bűneiket elhagyván, őt imádják egyedül, teljes szívókból, lelkőkből!

Az ilyen élő keresztyén nem hajhászsa, sőt kerüli a czeremoniákat; nem szaporítja, sőt száműzi a felesleges formáságokat, nem kegyeli, de inkább eltávoztat magától mindenféle személyi és rangbeli kiváltságokat. A világiaskodás és divathóbort találmányának tartható tehát az északamerikai methodisták aboeli eljárása, hogy ők Harcourt lelkész kezdeményezésére, minden urvacsorázó egyén számára külön poharat használnak, melybe az illető fungens lelkész egy kanálnyi bort tölt s ezt az urvacsorázó kiiszsa. Azt tartják, hogy ezen intézkedés a bacillusok átplántálásának egyik hathatós óvszerül fog bebizonyulni. Ez a kérdés szóba került egy lelkészi értekezleten is, sőt heves vitát is folytattak már felette, aminek eredménye az lett, hogy a külön pohár használata ezentul akadályokra nem fog találni.

A kiket a német theol. fakultások professzorai érdekelnék, szívesen veszik, ha felemlítjük, hogy Marburgban Cremer Ernő, az ismert nevű greifswaldi theologusnak a fia nyert meghívást mint rendkívüli tanár, míg ugyanott az atya nyomdokairól letért és modern irányzatú Weiss János az új szövetségi exegesis rendes tanárává neveztetett ki. Oetli berni tanár helyére pedig Marti ment át Baseltől, a ki radikális ótestamentumi kritikuskirály áll.

Kegyeltes szokásunk szerint megemlékezünk még a protestáns egyház külföldi nagy halottairól. Február 20. napján hunyt el Párizsban Puaux Ferencz, valódi hugenotta szellemű, szilárd jellemű lelképásztor 89 éves korában. Kiváló hírre jutott az ő nagy elterjedtségben részesült két nagy műve révén, melyek egyike a francia reformációról szóló hét köteles történelmi munkája, a másik pedig a pápaság anatómiájával foglalkozik. Már mint ügyvéd és családapa érzett hivatást a lelki pásztori pályára s a theológiát 1838-ban kezdte tanulni Montaubanban, a hol akkor Monod Adolf tanított. Élete és példája által sokakat megnyert és megtartott az Isten országának.

Mult hó 2. napján meg az élete javában kidőlt Riggenbach Bernát bázeli theol. professzort kísérték ki tisztelői a temetőbe. A hallgatói által annyira becsült és szeretett szorgalmas tudós 1848-ban október 25-én született Karlsruheban, theológiát tanult Bazelben és Tübingában, majd tíz évi lekipásztorkodás után a bázeli egyetemen az új szöv. exegesis és gyakorlati theologia rendkívüli tanárává neveztetett ki. Több becses dolgozatával gazdagította a theol. irodalmat s a mult évben a königsbergi theol. fakultás a theologiai tudományok tiszteletbeli doktorává avatta. Az egyetem, az egyház és számos tisztelő méltán fájlalják elhunytát. Legyen áldott emlékezte!

APRÓSÁGOK.

Mikor lapunkban a multkor a bécsi nunczius missiójának hazánkban bevégeztéről beszéltünk, hozzátettük, hogy a sok díszbéd és dísztszót után most már a kiábrándulás következik. Valójában még több történt. A miniszterelnökhöz ugyanis a képviselőházban Terényi Lajos, a nunczius magyarországi utazásai tárgyában interpellációt intézván, a miniszterelnök oly választ

adott, mely nem csak a monarchiában, hanem a külföldön is nagy feltűnést és izgalmat okozott. Nem érzem ugyan magam feljogosítva arra, mond a miniszterelnök, hogy direkt vádat emeljek a nunczius ellen, mégis a *modor, az időpont, a fellépés, a vonatkozás*, a melyek őt minden jelentkezésénél kísérték, reám azt a benyomást tették, hogy *tullépte azon határt, a mely őt, belügyi kérdéseinkre vonatkozólag mint egy külhatalom képviselőjét megilletik*. Egyuttal kijelenté, hogy a kormány ezen nézetének diplomaciai uton, a közös külügyminiszter közvetítésével a *sentszéknel is kifejezést adott*. Ez a szokatlan és erélyes hang, mely csaknem egyértelmű a nunczius megrendszabályozásával, mélyreható s még ma is bizonytalan következmények forrása lesz.

A miniszterelnök válaszában az a fontos nemzetközi jogfelfogás is hangoztatva van, hogy *a pápai nunczius és a külföldi államok képviselői és követei között különbséget tenni nem lehet*. Igen helyes! mert hiszen az ellenkező felfogás a pápai szék követének oly kiváltságolt állást teremtene, mely a világi hatalmak képviselőinek sérelmével járna s — sicut exemplum docuit — vészes belpolitikai zavarokra is alkalmat szolgáltatna. Kálnoky et consortes különben akkép gondolkodnak, hogy a nunczius, kath. államokban, a többi nagykövettől lényegesen eltérő állást foglal el. Ennek alapját — így fejezi ki magát apr. 25-iki hirhedt válaszában, a római pápának a kath. egyház és az összes katolikuskok felett, habár csak a *lelkiekben* elismert supremáciája képezik.

Kálnoky külügyminiszter rettenetes haragra gyuladt Bánffy ellen az interpellációra adott válasza miatt. Egyik bécsi félhivatalos ujságban magának a külügyminiszternek tollából egy oly közlemény jelent meg, melynek tapintatlan modora páratlanul áll eddig a monarchia diplomáciájának történetében. Bánffy báró kijelentései több lényeges pontban helytelenek — mond a nyilatkozat — és ezért a *külügyminiszter nézeteivel nem kongruensek*.

Ez tehát semmi más mint — dezavualás.

Agliardinak a sok díszküldöttség fogadása és a sok poharazás közt elkövetett egész bünlajstromát sorolják el a lapok. A képviselőház feloszlását is szükségesnek mondotta volna. Nem tartózkodott annak kijelentésétől sem, hogy politikai szükségesség a szentesített egyházpolitikai törvények revíziója és a még el nem fogadott javaslatok elvetése. Hova vezetne a pápai követ privilegizált állása a mit ultramontan körök oly sűrűn hangoztatnak.

Kálnoky roszhizeműségét napról-napra élesebben hangoztatják a lapok. Fellépésének modorát nemcsak ellenségesnek, hanem brutalisnak jellemzik. Még külföldi lapok is ellene fordulnak s eljárását állásához teljesen méltatlannak mondják. A külügyminiszter és a miniszterelnök közti konfliktust kiegyenlíthetetlennek tartják sokan a miatt is, mert „Pol. Corr.”-nak hirhedt kommunikjét a gróf maga sajátkezüleg írta. Bánffy Bécsbe ment elégtételért a királyhoz. A király kijelenti Bánffy előtt, hogy szeretné, ha békésen intéződnék el az ügy. Ő felségének Kálnoki grófhöz intézett kézírata jelent meg, a melyben legteljesebb bizalmának kifejezése mellett a gróf lemondási kérvényének elfogadását megtagadja. Ezek a hírek egymást kergették a napokban.

A Sz.-István társulat e hó elején megtartá szokott nagygyűlését. Ez alkalommal a herczegprimás beszélt.

Beszédének olvasásakor olyan különös gondolatok támadnak az emberben. Meglehet különben, hogy a szöveg, mely előttünk fekszik, nem híven adja elő a hallottakat. Csak egy-két gondolatot érintünk a beszédből. Nemcsak mint egyháznak igénytelen szolgája (persze: Agliardi az „éber őr“), hanem mint az élet mestereinek egyik szerény tanítványa is (mi ez? hogy ő: történetíró?) megdöbbenő jelenségnek tekintem, hogy korunk (!) lázas és forrongó eszméi meg akarják tagadni azt, a ki mindenkor, mindenütt és minden nép szívében élt: az Istent . . . Nem létezett nép, a melynek nem volt volna temploma, oltára, áldozata, papsága . . . nem található nép, a mely nem hitt volna Istenben. Így folyik ez tovább is, a kath. értelmiség zömét (?) magában foglaló illusztris társaságban.

Azután szó van benne „a 12 halász által terjesztett keresztyénségről.“ Még azt is csak őszülő fejjel tanulom meg, hogy az apostolok mindnyájan halászok voltak volna. Talán innen ered tehát, — a *lélek-halász* elnevezés!

Sajátságos az az erőszakoltság, hogy hazánkat úgy akarja a primás feltüntetni, mintha nálunk a szabad-
elvű politika volna oka az itt-ott mutatkozó kóros állapotoknak. Társadalmunk lázas beteg — így szól a beszéd vége felé — nagy krízis előtt állunk . . . a vallással egyszerre minden fenyegettetik: a tekintély, az engedelmisség, a tulajdon, a vagyon, a jellem, az élet, a becsület. Az a nép, melynek nincs más *evangeliuma* mint a *törvénykönyv*; az a nép, melynek nincs más *lelkismerete*, mint a *rendőrség fegyelme*; az a nép, melynek nincs más *istene*, mint az *állam*: nem fogja tudni soha, mi a társadalmi rend, mi a hazafiúi kötelesség stb.

Hát van ilyen nép a világon!? Hasonló exponált állásban minő tapintatlanság egy fő pap részéről már csak az ilyen ellentétes gondolatok hangoztatása is!

A most említett gyűlés végén felállott azután a társulat egyik buzgó tagja s indítványozta, hogy a közgyűlés, a *pápához való mély ragaszkodás jeléül*, szavazzon meg bizonyos összeget a pápai szükségletek fedezésére — *a megszokott összegben felül*.

Tehát dupla lénung! Milyen sajátságos vegyülete az a kath. hitbuzgóság a hitbeli és anyagi elemeknek; úgy látszik, hogy náluk a nagyobb prezent biztos hévmérője a kath. egyház feje iránt való tiszteletnek és szeretetnek. Valami gonosz matematikus erre úgy fejezné ki magát, hogy a Péter-fillér nagysága és a pápa iránt nyilvánuló tiszteletérzés között — *egyenes arány* létezik.

A Bánffy-Kálnoky konfliktus még nincs befejezve. Apponyi (a ki, mellesleg jegyeztem meg, már elébb *fenegyerekeshedésnek* nevezte el az Agliardival szemközt tanúsított eljárást) interpellálja a miniszterelnököt. Bánffy erre, a helyzet tisztázására való tekintettel, felolvasta azt a jegyzéket, a melyet a közös külügyminiszterhez ő intézett és azt a választ, a melyet erre vonatkozólag ő tőle kapott. Bánffy jegyzékében a miniszterium álláspontja így van formulázva: *Semmiféle külhatalomnak belügyeinkbe való beavatkozásra jogot nem engedhetünk, így tehát a sz. székek sem a kath. egyház belső hitkérdéseinek kivételével.* Kálnoky válaszában erre vonatkozólag ez a passzus fordul elő: *ezen két szempontnak felállítását részemről is egészen helyesnek ismerem.* Kálnoky *bizalmas* válaszában még e jelentőségteljes sorok is megfordulnak: *Ugy tetszik előttem, hogy a nunczius részéről megrovandó tapintatlanság követetett*

el azáltal, hogy nem elégedett meg azzal, hogy azon egyházfejedelmeknél, a kik őt meghívták: — látogatást tegyen, hanem ellentétben elődeivel, a kik ily alkalmakkor soha feltűnőleg előtérbe nem léptek, nyilvános beszédeket és felszólalásokat tartott, a melyek (a szent-szék álláspontját tartva szem előtt) a kormány politikájával szemben csak ellentétesek lehettek . . . Minden esetre kötelessége lett volna vagy az utazást, mint *időszerűtlen* elhalasztani vagy magát az iránt biztosítani, hogy Magyarországon tartózkodása nem fog politikai kellemetlenségeket maga után vonni és nem fog párt-czélokra használtatni. Egyszersmind kész vagyok, a mennyiben a magyar kormány ezt kívánatosnak tartja, a cs. és kir. nagykövet útján, a szentszéknél a nuncziusnak ezen, a jelen helyzetben határozottan *tapintatlan fellépése és beavatkozása ellen*, mely alkalmas Magyarországon az izgatottságot még fokozni — *felszólalni s panaszt emelni* és azon álláspontot elfoglalni, mely a *pápai nuncziusnak politikai beviszonyokba és hangokba való bármilyen beavatkozását kizárja.*

Az okmány alá, mely történelmi nevezetességre tett szert, Kálnoky neve van írva, bécsi kelettel, 1895. április hó 25-ről.

A miniszterelnök válaszában biztosítja még a házat, hogy kötelességének fogja ismerni a miniszterelnöknek törvénybiztosította jogait, nemkülönben a magyar kormány tekintélyét minden irányban megóvni. — A jobb oldalnak hosszantartó zajos helyeslése követte a miniszterelnök szavait. Az interpelláló Apponyi választ azután. Válaszában konstatálja azt, hogy a miniszterelnök az egész ügy lefolyása alatt a súlyos hibák sorozatát követte el, a melyek engem, — úgymond — megerősítenek ama már táplált véleményemben, hogy ő, állása magasabb követelményeinek megfelelni egyáltalán nem képes.

Ezen válasz hangjával ellentétben a liberális lapok csaknem egyhangulag hangoztatták másnap azt, hogy Bánffy válaszával Kálnoky tönkre lett téve. Magában a szabadelvű pártban is általában az a nézet lett tulnyomóvá, hogy Bánffy a külügyminisztert, képviselőházi nyilatkozatával teljesen leleplezte. A hét végére a dolog oda fejlődött, hogy a Kálnoky lemondás el lett fogadva, s utóda ki lett nevezve.

Agliardiról most utólagosan kisül, hogy az esztergomi poharazgatás közt Magyarországról, mint *tartományról* beszélt, a mit a sajtó ott jelenvolt képviselői bizonyos tekintetek miatt elhallgattak. Lám! milyen figyelmesek a magyar sajtó képviselői, — mikor nem debreczeni tósztról van szó!

A vallás szabad gyakorlatáról és a recepczióról szóló két törvényjavaslat sorsa a főrendiház május 14. s következő napjain tartott ülésein újra eldőlt. A recepczióról szóló törv.-javaslatot *általánosságban elfogadták* ugyan, de második szakaszát (mely a keresztyén hitről a zsidó hitre áttérhetés engedélyezését foglalja magában) 11 szótöbbséggel elvetették. Zichy gróf úgy nyilatkozott, hogy keresztyén ember soha sem járulhat ahhoz, hogy keresztyén zsidóvá lehessen, mert az nem részesülhet az üdvözítő malasztjában; mire Wlassits miniszter azt jegyezte meg, hogy hitelvek és dogmák alapján nem lehet törvényeket csinálni s kérte a grófot, hogy *kevésbé szeresse az izraelitákat, de szavazza meg a törvényjavaslatokat.*

A két t.-javaslat megint *vissza fog bolyongni* — a képviselőházhoz.

B. D.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Rövid hírek.** *Egyházkerületünk egyházi értekezlete* június 12-én Debreczenben választmányi gyűlést tart. — *A sárospataki főiskola* theologiai akadémiáján a jövő tanévre felállítják és betöltik az 5-ik tanári széket. — *A liszáninenni egyházkerület* a sárospataki templom építésére 6000 frtot ajánlott meg. — *A tanárjelöltek részére* tervezett internatus Budapesten a jövő tanévben megnyílik. — *A közoktatásügyi miniszter* a polgári- és népiskolákban az eddigi jeles (1), jó (2), elégséges (3), és elégtelen (4), osztályjegyzék helyett a következőknek a használatát rendelte el u. mn: kitünő (1), jeles (2), jó (3), elégséges (4), és elégtelen (5). Az erkölcsi magaviselet és szorgalom jegyei is megfelelő változáson mennek keresztül már a folyó tanévre vonatkozólag is. — *A Clevelandban* megjelenő Kirchenzeitung Dr. Erdős József theol. tanár „Biblisches-Theologische Analyse des Römerbriefes“ című művéről, valamint a tudós szerzőnek nem ingadozó hívő voltáról kitüntető szavakban, majdnem páratlan elismeréssel emlékszik meg.

— **Felvilágosítás** a „Szerkesztői megjegyzés“-re. E lap legközelebbi számában olvasható szerkesztői megjegyzés „tévés“-nek jelenti ki egyházmegyei gyűlésünkről az előző 18-ik számban közölt tudósításom azon kifejezését, hogy: „tanügyi bizottság határozataiból magáévá tette egyházmegyei gyűlésünk Vincze József vallástani kézikönyvének approbációját.“ Kétségkívül téves a kifejezés, a szerkesztői megjegyzésnek betűről-betűre igaza van. A tévedés onnan van, hogy igen sietve irtam a tudósítást, a határozat — a mint magától érthető — az volt, hogy az illető könyv *approbálás végett az egyházkerületi tanügyi bizottságnak* egyházmegyei által ajánlatni fog. Hogy egy tanügyi bizottság a 416 §-t ne ösmerné, oly abszurdum el sem képzelhető. Ezen megjegyzés mellett, köszönöm, hogy a helyre igazításra a megjegyzés következtében alkalmat nyertem. Marjai Péter.

— **Értsük meg egymást.** A „Debreczeni Prot. Lap“ ez évi 17. számában a „N.-bányai egyh. megye gyűlése“ cím alatt megjelent tudósításnak némely tételit többen félreértették. Az esperes lemondásáról szóló rész ad okot a félreértésre. — Ebben tény, hogy a lemondást egyhangúlag nem fogadták el és csak ez a lista *határozat*. A felszólalásokban kifejezésre jutott az is, hogy különben is alkalmatlan időben történik a lemondás, mert az egyh. megyei gondnoki szék üresen áll; maga a lemondás oka pedig, — hála Istennek — jelenben nem olyan ok, hogy e miatt az esperesi széket el kellene hagyni. Egészségi állapot hozatott fel ugyanis okul. Hogy ezen ok kényszeríti-e valamikor esperes urat a visszalépésre? — azt egyenesen ő maga határozhatja meg. Ez magából a dolog természetéből következik és nem teszi, de nem is teheti azt, hogy a lemondás elfogadása elodáztatott. A mi pedig azt illeti, hogy „az egyh. megye feledni akarja a multat“ — ez nem érinti senkinek egyéniségét, vagy hivatalos szereplését, hanem vonatkozik — a béke érdekében arra a határozatra, melyben egyik fél is a másik fél is sebeket osztott és vett, és a melynek bénító hatását maga az egyh. megyei élet érezte meg. Ha békét akarunk, fátyolt kell vetni a sérelmekre, bár mint fájjanak is azok az egyéneknek. Azonban úgy jártam, hogy egyik, mint a másik oldalon többen félre értettek és sötét árnyakat festenek a falakra ott, hol teljes valóság és világosság van. De hát mindegy, csak legyen béke, mint hogy az már szépen érezhető is, — szívesen helyt

állok az esetleges kárhozzátásoknak. Krassó, 1895. máj. 7. Sinka Lajos.

— **Vettük az erdő-szadai leány egyház** ujonnan állított iskolája javára június 9-én rendezendő zártkörű nyári mulatságra szóló meghívót. A nemes czélu mulatság védnökségét Gróf Degenfeld Sándor és neje szül. Wesselényi Teréz bárónő ő méltóságai vállalták el, kik e vidéken reformált anyaszentegyházunk érdekeit mindenkor híven szívökön viselték, s fáradhatatlan buzgalmuknak és áldozatkészségöknek számos jeleit adták.

— **Halálozások.** *Lapunk zártkör* vettük a megdöbrentő hírt, hogy *Dr. Kovács Ödön*, a n.-enyedi theologiai akadémia nagy nevű tanára megszűnt élni. Halálát betegség előzte ugyan meg, de hogy az ily hamar bekövetkeznék: senki sem sejtette. Temetésére főiskolánk képviselőjében dr. Öreg János akad. igazgató utazott el. — Pótolhatatlan veszteség érte *Vecsei Sándor* asszonyvásári ev. ref. lelkészt, szeretett neje *Türmenstein Berlának* e hó 12-én történt gyászos elhunytával. Résztvevő lélekkel kívánunk enyhítő balzsamot a fájdalmas szívekre.

TARTALOM-JEGYZÉK: Quid tunc? Justus II. — Közéletünk: Vagyonösszeírás. Ferenczy Gyula. — Egy falusi pap levelei. Vaskalap. — Országos diák-kongresszus Debreczenben. Egy jelenvolt. — Irodalom. — Külföldi hírek. — Apróságok. B. D. — Különfélek. — Hirdetés.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A debreczeni ev. ref. főiskolában két jogi tanszékre pályázat nyitattik.

Az egyik tanszék tantárgyai: egyházjog, egyetemes európai jogtörténet, magyar alkotmány és jogtörténet. Óraszám maximuma a special collegiumokkal együtt hetenként 12.

A másik tanszék tantárgyai: kereskedelmi és váltó jog; peres és perenkívüli eljárás. Óraszám maximuma a special collegiumokkal együtt hetenként 12.

A képesítésre nézve egyházi törvényünk 488 szakasza alapján megkívántatik jog vagy államtudományi doktoratus és egyetemi magántanári képesítés; ha ez utóbbi nem volna meg, a megválasztandók kötelesek két év alatt azt megszerezni.

A megválasztandó két tanár a helybeli, illetőleg a megalakulás után az országos tanári nyugdíjintézetnek az egyházkerületi megállapodások szerint jogosított és kötelezett tagja.

Hivatalukat az 1895--96-iki tanév kezdetével foglalják el szaktudományaik körébe eső székfoglaló beszéd megtartásával.

Tanári javadalom: rendes tanári fizetés évenként 1500 frt; öt évenkénti korpótlék 100—100 frtjával; lakbér fejében évenként 400 frt.

Pályázók kérvényüket keresztlevelel, védkötelezettségök teljesítéséről szóló bizonyítvánnyal, képesítési, esetleg alkalmaztatásukról szóló okmányokkal felszerelve a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debreczenbe *folyó évi június hó 15-ig* adják vagy küldjék be.

Debreczen, 1895. május hó 10.

KISS ÁRON

püspök.